

Lezingen:

Genesis 2:4b-7

In de tijd dat God, de Heer, aarde en hemel maakte, groeide er op de aarde nog geen enkele struik en was er geen enkele plant opgeschoten, want God, de Heer, had het nog niet laten regenen op de aarde, en er waren geen mensen om het land te bewerken; wel was er water dat uit de aarde opwelde en de aardbodem overal bevloede. Toen maakte God, de Heer, de mens. Hij vormde hem uit stof, uit aarde, en blies hem levensadem in de neus. Zo werd de mens een levend wezen.

Galaten 5:13-26

Broeders en zusters, u bent geroepen om vrij te zijn. Misbruik die vrijheid niet om uw eigen verlangens te bevredigen, maar dien elkaar in liefde, want de hele wet is vervuld in één uitspraak: 'Heb uw naaste lief als uzelf.' Maar wanneer u elkaar aanvliegt, pas dan maar op dat u niet door elkaar wordt verslonden. Ik zeg u dus: laat u leiden door de Geest, dan bent u niet gericht op uw eigen begeerten. Wat wij uit onszelf najagen is in strijd met de Geest, en wat de Geest verlangt is in strijd met onszelf. Het een gaat in tegen het ander, dus u kunt niet doen wat u maar wilt. Maar wanneer u door de Geest geleid wordt, bent u niet onderworpen aan de wet. Het is bekend wat onze eigen wil allemaal teweegbrengt: ontucht, zedeloosheid en losbandigheid, afgoderij en toverij, vijandschap, tweespalt, jaloezie en woede, gekonkel, geruzie en rivaliteit, afgunst, bras- en slemppartijen, en nog meer van dat soort dingen. Ik herhaal de waarschuwing die ik u al eerder gaf: wie zich aan deze dingen overgeven, zullen geen deelhebben aan het koninkrijk van God, Maar de vrucht van de Geest is liefde, vreugde en vrede, geduld, vriendelijkheid en goedheid, geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing. Er is geen wet die daar iets tegen heeft. Wie Christus Jezus toebehoort, heeft zijn eigen natuur met alle hartstocht en begeerte aan het kruis geslagen. Wanneer de Geest ons leven leidt, laten we dan ook de richting volgen die de Geest ons wijst. Laten we elkaar niet uit eigenwaan de voet dwars zetten en elkaar geen kwaad hart toedragen.

Overweging:

Pasgeleden viel mijn oog op een column van Bert Keizer, arts en filosoof, in dagblad Trouw. De kern van dit stukje stond er in dikke letters bij. 'Het is onmogelijk dat de geest zich buiten de hersenen bevindt'. Ik las het stukje en verwonderde mij. Wat is deze man overtuigd van zijn eigen visie... In de column schrijft hij, dat mensen zich de eeuwen door hebben afgevraagd, hoe het zit met de verhouding tussen Geest en Stof. Maar voor hém is dit geen vraag meer. Hij zegt: Ik denk, dat u zult moeten toegeven dat u niet gelooft dat ik door een geestelijke actie een stoffelijke gebeurtenis kan veroorzaken. Je kunt ijzer niet laten roesten door er heel erg boos naar te kijken. En je kunt een tafel niet laten zweven door ernaar te wijzen met de sterke wens dat hij van de grond komt. De columnist is stellig! Toch sluit hij niet uit dat een enkeling twijfelt aan zijn uitspraak. Want, zegt hij, als ik aan iemand vraag: 'Wil je dat glas even van de tafel duwen?' en hij doet het, dan lijkt het er toch op dat je te maken hebt met een geestelijke gebeurtenis die een stoffelijk gevolg heeft. Mijn vraag leidt tot een gebroken glas. Maar als je de moeite neemt om deze gebeurtenis in het stoffelijke domein na te vlooien, dan zul je nergens op een geest stuiten. Let op wat er gebeurt in materiële zin: Geluidsgolven (mijn verzoek) gaan via uw oor naar uw trommelvlies, worden daar omgezet in zenuwimpulsen die eerst naar de gehoorschors van de hersenen reizen en dan naar de motorische

schors. Vandaar vertrekken er weer zenuwimpulsen naar uw armspieren met als gevolg de beweging die het glas van de tafel stoot. Nergens in dit proces is in de hersenen een onderbreking waar te nemen, die onverklaarbaar is en dus op invloed van de geest kan wijzen...

Ik las dit stukje en verwonderde mij. Wat is deze man overtuigd van zijn eigen visie! Ik zou wel een vraag voor hem hebben. Ik zou tegen hem willen zeggen: Misschien is er geen spoor van geest te zien tussen het horen van het verzoek en de beweging van de arm, in de hersenen. Maar waar komt het verzoek vandaan? Die vraag, het glas van de tafel te duwen? Door wat voor een geest wordt iemand gedreven, die verlangt naar gerinkel en scherven?

Vermoedelijk hebben de arts-filosoof en ik een heel verschillende opvatting van het woord 'geest'. In mijn begrip ervan, laat ik me bepalen door de bijbel. Als het daar gaat over een 'geest', wordt er niet gedacht aan de ziel van een mens, of zijn bewustzijn. Daar heeft de bijbel andere woorden voor. De geest, leerde ik van Oudtestamenticus Karel Deurloo, is 'dat wat een mens beweegt, en in die beweging van hem uitgaat'. Het is dus niet iets dat in een mens zit, vanaf z'n geboorte, zoals de ziel of het bewustzijn, maar dat dóór een mens heengaat. Van buiten, naar binnen, en weer naar buiten. Het is duidelijk, dat de bijbel een andere kijk heeft op de mens dan Bert Keizer. Voor Keizer is de mens een stukje biologie. Een in zichzelf besloten lichaam. Hij is DNA, en wat je in z'n hersencellen kunt waarnemen. De bijbel ziet de mens altijd als onderdeel van een groter geheel. Wie hij is, wordt volgens dit boek niet bepaald door z'n lichaam, maar door zijn relaties. Je kunt dit horen, in het verhaal dat gelezen is uit Genesis 2. De mens is nog niet af, zolang hij enkel stof is, aarde vermengd met water. Hij wordt pas een levend wezen, door z'n relatie tot God. Door zijn besef van afhankelijkheid van een Ander met een hoofdletter. Daardoor gaat hij pas ademen. En als je nog even doorleest in dit verhaal, komt daar nog een ander met een kleine letter bij. *Het is niet goed dat de mens alleen is*, denkt God daar. *Ik zal een helper voor hem maken, die bij hem past*. Adam wordt pas écht mens, hij ademt pas op, hij leeft pas goed, mèt de Eeuwige en zijn naaste. Eigenlijk is dat precies, wat in het motto van de Black Lives Matter demonstraties van dit moment wordt uitgedrukt. Dat motto is: 'I can't breathe'. Dit wordt niet letterlijk bedoeld, ook al is het een citaat van de stervende George Floyd. Er wordt mee gezegd: Ik kan niet ademen, niet volledig mèn's zijn, als ik niet gezien word als medemens, door anderen...

Zijn wij, wie we zijn, door ons lichaam, of zijn wij, wie we zijn, door de Geest van God, de geest van de mensen om ons heen. Is het 'nature', of 'nurture', ook in de psychologie wordt daarover gediscussieerd. De waarheid ligt natuurlijk in het midden. Maar de bijbel legt de nadruk op 'nurture'. Op het grotere geheel, waar je deel van uitmaakt. Op de geest, die dit grotere geheel kleurt. De Joodse schrijfster Carl Friedman heeft dit zo mooi gezegd, in een van haar boeken. Je wordt wie je bent, door anderen. 'Een mens is niet alleen wie hij is geweest', schrijft ze, 'maar ook met wie en waar. Hij is de woorden die hij heeft gehoord en de stemmen waarmee die zijn gesproken, hij is de beelden die hij heeft gezien, de geuren die hij heeft geroken en alle handen die hem hebben aangeraakt'...

Zo ook de bijbel. De mens is meer dan zijn DNA en de werking van zijn hersencellen. Hij wordt ook wie hij is door de geest van zijn familie – of die hartelijk is en open, of meer in zichzelf besloten en terughoudend. Hij wordt ook wie hij is door de geest van de stad of streek waar hij opgroeit – of die bourgondisch is of calvinistisch. Hij wordt ook wie hij is door de geest van zijn tijd – of die kapitalistisch of socialistisch; kolonialistisch of democratisch; racistisch of humanistisch. U hoort het, niet elke geest is positief. De periode van lockdown om het virus die we achter de rug hebben, heeft zowel voor een geest van 'wij samen' gezorgd, als voor een geest van angst en bezorgdheid... Zo'n geest: Als je hem toelaat gaat hij van buiten, naar binnen en weer naar buiten. Hij slaat over van de één op de ander. De geest is dat wat je beweegt, en in die beweging van je uitgaat.

Of het soms ook de heilige Geest is, die je beweegt, de Geest van God? De eeuwen door is er geschiedenis geschreven 'in Gods Naam'. Er is gebeden om de heilige Geest bij zaken, waarvan we nu zeggen: die gaan juist tegen de Eeuwige in. Paulus zegt: Gods Geest is als de wind, je kunt hem niet grijpen en vastleggen. Alleen aan wat er van een mens uitgaat, kun je zien of het de Geest van de Eeuwige is, die hem beweegt. *De vrucht van de Geest*, zegt hij, *is liefde, vreugde en vrede, geduld, vriendelijkheid en goedheid, geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing*. De heilige Geest brengt geen grootse omwenteling, enkel kleine weldadigheid. *Liefde, vreugde, vrede*. Iemand die dat uitstraalt valt niet op, maar geeft wel rust in z'n omgeving. *Geduld, vriendelijkheid en goedheid*. Iemand die deze eigenschappen heeft verslaat geen duizenden of tienduizenden, maar kan voor mensen in z'n buurt wel balsem zijn voor de ziel. *Geloof, zachtmoedigheid en zelfbeheersing*. Iemand die door deze woorden gekleurd wordt, komt niet bij Op1, maar kan wel veel betekenen.

Om nog duidelijker te maken wat leven door de Geest is, vergelijkt Paulus het met het omgekeerde: Leven 'voor het vlees', zoals er letterlijk staat in het Grieks. Er is in het verleden wel gedacht, dat het Paulus bij dit woord 'vlees' gaat om het lichaam van de mens. Alsof ons lijf, met al zijn lusten en lasten, iets zou zijn dat niet van God was. Iets dat van God los was. Maar eigenlijk is dat een vreemde gedachte. Het lichaam is immers geschapen door de Eeuwige, en een maaksel van zijn hand. Het aardse leven, met al zijn hoogte- en dieptepunten, is een geschenk! In de nieuwe bijbelvertaling kun je dan ook horen, dat Paulus bij het woord 'vlees' niet aan het menselijk lichaam denkt, maar aan iets anders. Namelijk: Aan de neiging van de mens, om op zichzelf gericht te zijn. Leven 'voor het vlees', dat is als het in je leven draait om wat 'eigen' is. Om je eigen verlangen, je eigen begeerten, je eigen natuur. Je eigenwaan. Vlees is een ander woord voor ikkigheid, ego. In contrast daarmee maakt Paulus duidelijk wat leven naar de Geest is: Het is bezielend zijn, door iets dat je te boven gaat. Van jezelf afwijzen, naar een ander toe, naar God toe. Gericht zijn, op de gemeenschap, op de Eeuwige. Hoe kun je bevrijd worden van je ikkigheid, je ego. Dat is nog niet zo gemakkelijk, vooral niet in deze tijd, waarin het individu zo centraal staat. Je kunt er zó mee bezig zijn: hoe je overkomt, wat men van je denkt, of je wel gewaardeerd wordt, of je wel een verhaal van je leven aan het maken bent, dat gezien mag worden. Dat is de tijdgeest, en die neemt je mee.

Zelf kan ik er soms van bevrijd worden, als ik een diep besef heb van mijn beperkingen. Als ik voel, dat ik maar stof ben. Een heel klein speldenpuntje in een gigantisch heelal. Dat kan ik voelen als ik op ziekenbezoek moet en ik weet niet wat ik moet zeggen. Of als ik een begrafenis moet leiden, en ik ben bang dat ik de juiste woorden niet zal vinden. Dan word ik soms één en al gebed. Zo van 'Heer, help'. Ik word een lege ruimte. Ik word één en al beschikbaarheid. En dan kan het wel eens gebeuren, dat ik de juiste woorden niet vind, maar dat de juiste woorden mij vinden. Dat ze om zo te zeggen komen aanwaaien. En misschien herkent u dat wel. Juist als je zelf ophoudt met hard werken, kan er iets of iemand door jou heen gaan werken. Ik las pas ergens, hoe een musicus dat ervaren had. Violist worden, zei hij, begint met het leren van dit moeizame ambacht. Je worstelt met de partituur en met je viool, en als het na verloop van tijd goed gaat, speel jij muziek en het is weldadig. Maar als het, na nog langere tijd, zeer goed gaat, merk je iets anders: niet meer jij speelt de viool, maar de viool speelt jou, de muziek loopt je uit de hand en neemt het initiatief over. Jouw menselijke kunst is er nog wel, maar ze wordt ingehaald en opgenomen in iets van elders. Iets goddelijks. Zo kan het ook gaan met de kunst van het mens-zijn. De hele week doe je enorm je best om alles goed te doen. Maar er zijn momenten, waarop je alles loslaat. Zoals op zondagmorgen, in de kerk. Dan besef je: Ik ben maar stof, een heel klein speldenpuntje in een gigantisch heelal. In het kyriegebed bid je dan: Heer, help! En dan komt er ruimte. Je wordt als het goed is zelf ruimte, beschikbaarheid voor de Geest van God, die vanuit de bijbel bij je kan komen aanwaaien. En dan kun je anders de week weer in gaan. Bewogen door de Geest, gaat er een andere geest van je uit. Een geest van *liefde, vreugde, vrede; van geduld, vriendelijkheid en goedheid; van geloof, zachtmoedigheid, en zelfbeheersing*. Amen.

Bronnen:

K. Bouhuijs en K.A. Deurloo, Taalwegen en dwaalwegen, p.112 ev over 'geest' en 'vlees'.

C. Friedman, Twee koffers vol, p. 30

R. Hartsuiker, www.leidsebinnenstadsgemeente.nl/lichtpuntje-in-de-week , over beschikbaarheid

B. Keizer, De vragen van kant, we zijn ermee bezig, Trouw, 29 mei 2020

F. Maas, Kunst en echt, p. 22, over de kunst van het vioolspelen

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeiden.nl
info@ekklesialeiden.nl